

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Indbydelseſkrift

til

den offentlige Examen

i

Borgerdydskolen

i Septbr. 1818.

Om Skoleopdragelse. — af Christian Flor, Cand. Theol., Lærer ved Skolen.

Kjøbenhavn.

Trykt i det Schulkiste Officin.

Om Skoleopdragelse.

Naar vi af en rigtig Opdragelse fordre en harmonisk Uddannelse af alle de menneskelige Evner, ville uden Tvivl de Fleste heri være enige med os. Ikke at tale om, at det næsten er umueligt for Forældrene at kunne bestemme, til hvilken borgerlig Forretning i Staten deres Søn er bedst skicket, førend hans Evner endnu ere udviklede; vilde de ikke engang ved en eensidig Anvendelse af Drengens Kræfter naae deres Maal, at faae ham til en desto dygtigere Mand i sit Fag. Staten skal ikke være en Maskine, og den enkelte Borger ikke en Tap eller et Hjul; men den skal være et levende Væsen, som bestandig kan hæve sig til en høiere Fuldkommenhed, og dens Borgere maae see klart og tydeligt deres Maal, maae nsie kunne skjelne Forholdene i hverandres Virksomhed og vide at agte Brødrene's Færd. Ellers vilde ogsaa Mennesket fortabes for Borgerens Skyld, og jo mere Statsfælleskabet steg i Fuldkommenhed, desto nærmere vilde Menneskeheden komme sin Grav. Tidligt maa derfor Drengens Interesse vækkes for alt det Gode, tidligt maae alle hans Kræfter uddannes, for at kunne virke til dets Udbredelse. Først da kan han i den modnere Alder med Besindighed vælge den Plads i Staten, hvor han bedst kan arbejde til sin egen og sine Medmenneskers Lykkeligbed. At see, paa hvilken Maade Skoleopdragelsen kan lede til dette Maal, kan hverken være Forældre eller Elever ligegyldigt. De kunne da med storre Sikkerhed og Iver understøtte Skolens Bestræbelser, naar de erkjende disse for gode og rigtige.

Mennesket maa kunne indsee, maa vilje nyde og udbrede, hvad der er sandt, skjønt og ædelt. Disse tre Begreber vilje ikke antyde noget aldeles Forskjelligt: hvad der er sandt i sin Grund, er ogsaa skjønt i sit Udortes, og hvad det er ædelt i Handlingen, er ogsaa sandt og skjønt. Vi bruge denne Inddeling, fordi man i Anvendelsen maa adskille det, der, i sig selv Eet, ytrer sig paa forskjellig Maade, og vi ansee ingenslunde denne for den eneste rigtige, men blot meest overeensstemmende med vor Forestillingsmaade. At opdrage er altsaa, saa meget mueligt at gjøre Forstanden lys, Phantasten levende og Skolelsen reen. Alle Dese maae lige uddannes: ellers bliver jeg meer eller mindre Sophist, Phantast eller afmægtig falsom. Ved at udarbejde den ene af disse Eener, virker man naturligviis ogsaa paa de andre; men særskilt maa man dog befatte sig med hver især, og Spørgsmaalet bliver altsaa: hvorledes?

En Opdragelse uden Ledning og Underviisning er ingen Opdragelse: det er blot en Støden og Skumpen af Omstændighederne, som snart kan vække, snart sløve Drengens Kraft, oftest mislede den. Der maatte udfordres et Liv af flere Sekler, for at man kunde være sikker paa, at han endelig af egen Erfaring om det Gode og det Onde valgte hiint. Opdragelsen skal netop forkorte ham denne Vej. Saa overordentlig vigtig en Indflydelse endogfsaa Barnets Behandlingsmaade i de første Aar har paa hans senere Dannelse og Karakter, kunne vi dog ikke egentlig her indlade os i denne, da vor Hensigt er at tale om Drengens Skoleopdragelse. Som Barn er og bør han være meest overladt til Moderen. Regemlig Pleie, Omhu og Skaansomhed med, skjøndt ikke Eftergivenesshed for hans Unoder og Uartigheder behøver han, og det kan kun Kvinden yde ham. Hun erindre blot, at hans aandelige Kræfter ikke ere udviklede, at det er hans physiske Styrke, som arbejder i ham, som driver ham til Virksomhed: derfor ansee hun ikke den Odelaggelsesdrift, der er hos Barnet, for Ondskab. Trangen til fysisk Virksomhed lede hun rigtigt: en anden Drift hos Barnet hjælper hende dertil, Efterlignelseslysten. Legemet skal meest uddannes, styrkes og hårdes: faae vi sidenester en svag, sygelig Dreng for os, vide vi knap, hvorledes vi skal bære os ad med ham. Lad ham tumles og særdes, saa meget han lyster. For tidligt maa man ikke proppe Kundskaber i ham: han forstaaer dem saa ikke alligevel, og i sit syvende og ottende Aar lærer han i een Maaned, hvad man ikke kan lære ham i tolv, naar han er tre, fire Aar. Leilighedsviis kan han faae Meget

at vide; thi som Barn betragter han Alt, vil have Bæfjed om Alt. Men man erindre ogsaa, at kun faalænge man forftaaer at vedligeholde hans Interæffe, er han opmærksom: det Methodiffe generer ham. Det er fældnen, at en god og fornuftig Moder ikke uden Haardhed kan lære fit Barn at læfe: Ingen kan det faa godt fom hun. Haardhed mod Barnet giver det ikke Forftand, men Stridighed, Lumfthed eller Frygtfomhed. Imidlertid maa det ikke værnes til Egenfindighed, ikke føies i det Onde og Urimelige. Jo ældre Barnet bliver, defto mere maa det føle, at det har en Øvrighed: ellers vil i Fremtiden baade de guddommelige og menneffelige Love trykke det. Ere Forældrene fornuftige, og give Grunde, hvor Barnets Stemning tillader det; erkjender det villigt deres Autoritet. Ere de det ikke, difputerer det med dem, og faa feer det kun misligt ud med dets Fremtid; thi den villige Lydighed mod Forældrenes Villie ſkal være Spiren i det tilkommende Karakterfafted. At indgive det Agtelſe for Forældrenes Villie alftaa, og at Moderen ved fin Kjærlighed og Blidhed udvikler Spiren i det tilføelſe, og at Legemet bliver fundt og stærkt og ſmidigt, er det vigtigſte i den Alder. Phantaſten uddanner Barnet mere i Stilhed for fig ſelv, eller, om man faa vil, Omftændighederne nære den; kun at den ikke qvales, blot ledes. Dog Barnets Behandlingsmaaade lader fig endnu meget vanffeligere underkaſte nogen Theorie end Drengens. Kvinden er ikke heller Elſker af Theorier: det er godt; ellers kunde let den udtænkte Methode fordærve, hvad ellers kan blive godt. Hendes naturlige føelſe og funde Dommekraft lede hende fom ofteft rigtigere end vor Philoſophie kan det. Vi lade det alftaa beroe med, hvad vi herom have ſagt, og gaae videre.

Drengen er omtrent otte Aar: han kommer i Skole. Dette anſee vi for bedre, hvad Dreng angaaer, end privat Veiledning, da det beftandige Liv, fom Samlingen giver, kan gjøre Underviisningen mere frugtbringende, og Drengenes indbyrdes Opdragelſe er næften lige faa vigtig fom de Eldres. Den anden Fordeel ved Skoleopdragelſen, Befparelſen, er fom ofteft tvingende, og behøver alftaa ikke engang at omtales. Vi mindes Maalet for hans Opdragelſe. Alftaa ſkal han have et fundt Legeme og en fund Sjel. Det første erhverves ved hvad man kalder Gymnaſtik, fom methodiſt Øvelſe betragtet; det ſidſte ved Videnſkab og Kunſt. Vi maae tale om hver i ſær.

Nødvendigheden af at have et sundt Legeme, naar man skal være hvad man kunde og bør være, er let at indsee. Med svækkede og ødelagte Sandser kan man hverken modtage Meget eller rigtigt, og igjennem disse gaaer vor Nydelse og Erfaring. Hvorfor skulle vi undvære saa mangen Fornøielse i Livet, naar vi ikke behøve det? Hvor mangelfuld bliver ikke vor Erfaring, og derfor ogsaa vor Kundskab, naar for Exempel Dine og Ører ofte nægte at gjøre os deres Tjeneste, eller og gjøre den slet? Hvor meget hindres vi ikke derved i vores Virksomhed? Imidlertid, de enkelte Sandseredskabers Ødelæggelse er endnu ikke det værste; hele Legemets er værre. Vi ville ikke tale om, hvor mange Goder og Behageligheder man maa unddrage sig; men blot tænke paa, hvor ofte man derved bliver standset i sit Arbeide, og hvor slet oplagt som oftest Sjælen er til sine Functioner, naar Legemet feiler noget. Det döer ikke allene vor Mandskraft, men svækker endog vor Moralitet. Der er Intet, der i den Grad gjør Mennesket modløst, som Tabet af Sundheden, og sandelig! Manden behøver meget Mod for at leve og virke godt i Verden. Den Svage maa rette sig efter Andres Meninger, tør ikke rigtig vise sine Handlinger og Tanker, naar de støde an mod Mægtigeres Fordomme eller Interesse, fordi disse kunde skyde ham bort og undertrykke ham, og han skjælver da for sin hjælpeløse Tilstand. Han bliver mistænkelig, fordi han føler selv, at han mangler Kraft, og troer eller endog mærker, at Andre føle det samme, og han frygter nu, at de skulle benytte sig deraf. Og hvor ofte er Retfærdighed forbunden med Mistænkelighed? Den kan ikke engang være det. Alt dette har man altid meget vel indseet, og i vor Tidsalder har man desværre for tit følt det. Rigtigheden altsaa i tidligt i Ungdommen at afværge en Kraftløshed i Manddommen ville neppe være Samtidige bestride. Kun blive her nogle Spørgsmaale at besvare: Skal det drives som Kunst eller blot som Legemsbevægelse? Dernæst: hvorvidt skal det overlades til Forældrene og Drengenes egen Drift selv, og kan og bør Skolen dermed befatte sig?

Da Hensigten med Opdragelsen egentlig er at danne Drengens Aand, fordi jo mere fin, jo mere dannet Menneskets Aand er, desto renere ere hans Ideer, desto ædlere hans Følelse, desto renere, ædlere og varigere altsaa hans Nydelsler, og desto rigtigere og sikkrere hans Virksomhed for sine Medskabninger; bliver Hensigten med Omfarg for Legemet naturligtvis at søge at gjøre dette saa dueligt som mueligt til at opfylde Aandens

Fordringer: Legemet maa altsaa ikke udvikles paa Sjælens Bekostning. Nu er det vist nok, at, hvor Legemet er aldeles sundt og feilfrit og Sjælen levende, munter og modig, der staaer hiint fuldkommen til dennes Tjeneste, udfører let dennes Fordringer. Enhver veed af egen Erfaring, hvor meget han kan gaae, hvor hurtigt han kan løbe, hvor let han kan springe, naar han er ret levende stemt, naar Interessse for at faae Tingene gjort bringer ham til at glemme Vanstueligheden eller Faren. Deraf følger, at, hvor jeg kan bibringe Ungdommen denne levende Stemning, der behøver jeg blot at sørge for dens Legemsfundhed. Dette er Tilfældet i Skoler, mindre ved privat Underviisning, hvor Kammeradskaabet er borte eller ikke saa stort, og hvor altsaa saarere en Anførsel til gymnastiske Øvelser er nødvendig. Vi forudsatte her for et Dieblik, hvad vi siden skal søge at bevise, at Skolen ogsaa bør antage sig Omsorg for Legemet. Det gaaer Drengen med hans Legeme, som den Vorne med hans Sjæl. Vil jeg som Vorne gjøre mig bekendt med en Videnskab, behøver jeg ingen Lærer, eller, om jeg endog gjør det, saa seer jeg bedst selv, hvor og hvorledes jeg trænger til hans Understøttelse, og spørger selv. Saaledes med Drengene: giver man dem blot Leilighed til at øve deres Legeme, finde de meget godt selv ud af det paa bedste Maade. Hvor man kan være sin egen Lærer, ønsker man nodig at være afhængig af nogen: men arbejder friere, mere overensstemmende med sine egne Kræfter. Naar vi nu dertil betænke, at ved en gymnastisk Underviisning kan kun nogle Elever være beskæftigede ad Gangen, i andet Tilfælde alle; saa synes at følge, at det ønskeligste for en Skole var at have en stor frie Plads, forsynet med alle Arter gymnastiske Øvelsesredskaber, som kunde overlades Drengene til frie Raadighed. Hvorfor alle Arter gymnastiske Redskaber? fordi disse skulle være en Copie af alle de forskjellige physiske Hindringer i Naturen, som vi ønske at overvinde. Kunde denne Plads ligge ved Egen for Svømmings og Legemets bestandige Reentligheds Skyld, kunde Skolen i denne Henseende ikke væsse sig mere, og Drengenes Glæde vilde være ubeskrivelig. Opfugt af een eller flere Lærere maatte naturligtviis finde Sted, for at have Die baade med deres Sundhed og deres moralske Karakter: og, var nogen af disse Lærere selv kyndig Gymnastiker, saa var det saa meget desto bedre; kun maatte han ikke glemme, at han her ikke skulde være Lærer i Ordets giængse Betydning. Men vilde ikke mangen Een, naar han var fri for Lærerens Evang, unddrage sig disse Øvelser og krybe i Krogene?

Naar den Feige og den Dorffe kun ikke fik Opsynsmandens Medhold, vilde nok hans Kammerader trække ham frem paa den bedste Maade: dertil er der i Drengenes Gemyt for megen Satire, for megen Uarmhertighed med Coionerie. Den Sygelige maa Læreren give Raad og Hjælp. Een Times Tid om Formiddagen og een om Eftermiddagen vilde have de herligste Virkninger paa Drengene i alle Henseender. Skulde nu dette Par Timer henlægges til den egentlige Skoletid, eller skulde man tillade Drengene at komme saa tidligt og gaae saa seent, de selv vilde? Det første synes rigtigst, deels for Opsynets Skyld, deels for at nøde de daarlige Dreng til at være med. Kunde ikke saadanne Dvelfestimer beqvemt lægges ind imellem den videnskabelige Underviisnings Tid, maatte derfor ligesuldt et Kvarteers Tid her overlades dem. Fire Timer i Træk kan umuelig en Dreng være opmærksom. Nøde ham til at sidde ubevægelig, med Dinene i Bogen eller paa Læreren, er det letteste af Verden; men derved er ingenlunde Opmærksomheden skaffet tilveie. Man maa fornuftig oeconomisere med Tiden, men ligesaa lidt her som med Penge være gjerrig.

Hvorfor skal nu Skolen, som vi forudsatte, paatage sig denne Omforg for Legetets Sundhed, og ikke overlade det til Forældrene og Drengene, siden vi paastaae, at Naturen selv driver disse dertil? Det er unægteligt, at paa Skolepladsen røre de sig langt mere end ene eller selvoanden hjemme i samme Tid: Kammeraderne mangle. Imidlertid ligger endnu en vigtigere Fordring til Skolen deri, at Eleverne som oftest savne enten Leilighed eller Tilladelse, i Særdeleshed i en Bye som Kjøbenhavn. De fleste Forældres Omstændigheder nøde dem til at boe indskrænket. Alt støie og fare omkring i smaae Værelser, hvor endog oftest de Eldre tillige befinde sig, generer disse, odelægger Members eller truer dermed: Verten eller Huusfolkene nedenunder tillade det ikke. Gaardsrum er der sædvanlig intet af, ofte ikke til Drengenes Disposition, og hvor de endogsaa kan have Tilladelse til at afbenytte Gaarden, kan ofte Forældrene ikke tillade deres Børn at være der, fordi den allerede er taget i Besiddelse af andre uartige Børn eller usædelige Tjenestefolk, hvis Selskab maatte fordærve dem, og siundom ogsaa gjør det. Kort, tusinde Vanskeligheder, som ikke godt lade sig overvinde. Dertil kommer siundom Forældres og Foresattes Særheder og Brantenhed og Uforstandighed, som forbyde, hvor Forbudet dog ikke var nødvendigt. Det er nu vel her som oftest Tilfældet, hvor Huusfades

ren eller Moderen ikke er Tyran, at Naturen gaaer over Optugtelsen, at Drengene sigesfuldt skæde og larve. Men saa godt som dette endog kan være for Sundheden, hvor skadeligt ikke for Karakteren, at Forældrenes Villie ikke agtes? Alt dette er uimodsigeligt; thi Erfaring paaskaaer det. Derfor bør ogsaa Skolen tage sig af Omsorg for den legemlige Sundhed. Men desværre, ikke sjelden er det Skolen aldeles en Uuelighed at anskaffe sig et passende Locale. Her er altsaa Intet videre at gjøre. Hvor det er Tilfældet, bliver det absolut Pligt for Forældrene, at overvinde saavidt mueligt de Vanstueligheder, der lægge sig i Veien, for dog at bidrage Deres til at befrie deres Børn fra de Legemsøagheder, hvoraf de saa ofte have følt sig selv nedstemte. At dog alle Forældre hellere vilde see frie, muntre, sunde Børn omkring sig, end forkuæde, mismodige, blege Stakler!

En Indvending maa besvares: hvorfra tager man Tiden? thi den videnskabelige Undervisning maa ikke forkortes. Hertil svare vi ligesvem: Tiden maa skaffes. Men den kan det ogsaa. Naar Opholdet paa Skolen saaledes forlænges, bliver Tiden hjemme kortere: det er unægteligt. Men Motion skal Drengen have, og vil have den, og vil han det ikke, saa burde han ville. Han kan dog ikke læse hele Dagen igjennem, i Skoletiden og udenfor samme: det kan han kun holde ud for en Tid, og Erfaring lærer ogsaa, at han i Umindelighed tager sig Fritid, enten han maa faae den eller ei. Naar nu Drengen er sund og frisk, er han langt mere munter og levende, fatter lettere, lærer hurtigere, sover ikke ind over sin Bog, hverken med aadne eller lukkede Øine: han har ogsaa da med mere Liv og Opmærksomhed fulgt Lærerens Foredrag i Skolen og husker altsaa mere deraf. Hvad de Enkelte angaaer, som med slet Hoved af Naturen forbinde megen Skikkelighed, og opoffre al deres Tid paa deres Lexier, saa maae de hellere blive tilbage i Videnskaberne end i Sundhed. Sande Videnskabsmænd blive de derfor ligesaa lidt, og maaskee endog Legemsbevægelse snarere kunde vække dem: Flid og Ærlighed skal udgjøre deres Værdie som Borgere i Staten, og den er ikke ringe. Desuden erindre man een Ting om Læsen paa Lexier. Netop i Skolen er Foredraget som oftest saaledes, og bør ogsaa være det, at streng Opmærksomhed paa Stedet gjør næsten Alt: hjemme behøves kun at anvendes liden Tid, og denne Opmærksomhed ophjælpes netop ved et

sundt og muntert flydende Blod. Derfor vil ingensunde Sukommelsen, der saa meget som mueligt bor skjærpes i den Alder, blive forfømt: den øves og styrkes langt bedre ved at grundes i Interesse og Opmærksomhed end i en sandsestas evig Gjentagelse. At der altsaa i Tid ikke tabes, men i Grunden vindes, troe vi at have beviist. Dog maae derfor Forældrene ikke mindre være opmærksomme paa, at deres Børn ikke hendose deres Tid, det vil sige, vaage og sove paa een Tid. Baade Døgne og Klittige ere paa denne Maade udfatte for at forspilde deres Sundhed. Hine sidde ofte hele Aftener paa en Stol, uden at lege, uden at arbejde, uden at tage Deel i Samtalen. Det maa paa ingen Maade tillades dem, og deres Foresatte hjemme maae af al Magt understøtte Skolens Bestræbelser for at bringe Liv og Klid i dem: uden dette kan Intet udrettes, og for hver Time, de saaledes sidde hen i Orkesløshed, synke de i Forstand og Moralitet. Den Arbeidsomme ødelægger sig ikke sjelden paa en anden Maade. Han sidder og kjæmper med Sønnen for at fravinde den en Time eller to, mærker sjelden, at han fast Intet udretter derved, og føler først bagefter, at hans Helbred er ødelagt, og at han slipper bedst derfra, naar et halvt Aars Afholdelse fra Arbeide kan skaffe ham Sundheden igjen, hvorved han nu har tabt meget mere end det, han vandt ved at tilfidesætte, hvad Naturen fordrede. Til at indsee dette skal Erfaring, som Drengen ikke har, der altid stoler paa sine Kræfter, og derfor bor Forældrene være yderst paapassende i dette Punkt. Drengene bor i Seng Klokker ti, og sove syv eller otte Timer; saa due de til at arbejde, naar de ere oppe. At Selskabet hos deres Forældre eller ude varer til Klokker tolv, maa ikke forminde Drengenes Søvne. Hvad kommer det dem ved? de skal ikke være Kavallerer. Dog, en enkelt Undtagelse ødelægger dem heller ikke strax, men hvorfor tilfede den uden Nødvendighed? Vil man anføre sine Sønners Exempler paa, at sliq Mangel paa Motion, sliq Affortning af eller utidig Nydelse af Sønnen ikke er saa farlig, som man udskriger det for, saa betænke man, at man ikke har seet dem som Mænd, og vil man be- raabe sig paa Erfaring med sin egen Person eller andre Børne, saa vide vi vel, at Sundhed kan forspildes og tilbagevindes, men vi vide ogsaa, at, naar man taler om praktiske Ting, da har han snarere Ret, som dommer efter nogle hundrede Exempler, ja en heel Tidssalder, end han, som slutter af en enkelt Erfaring.

Alt Dands, Kægtning, Ridning o. s. v. ikke kan fordres af Skoleunderviisningen efter vore Principer, seer man af det Foregaaende. Slige Øvelser angaae jo ikke egentlig Sundheden og den ugeneerte Brug af Legemet. Saa uskyldige, ja, fornuftig tagne, endog gavnlige disse kunne være, maae vi derfor overlade det til den enkelte Elevs Stilning, hvorvidt denne tilføder ham at tage Deel heri. I Skolen kan kun det Nødvendige og Nyttigste anvendes.

Vi gaae over til det, som mere umiddelbart har Indflydelse paa Sjælens Dannelse, Videnskab og Kunst. Hvori adskille nu disse sig fra hinanden? Videnskab virker umiddelbar paa Manden, Kunsten gennem Sandserne: hiin er mere aandelig, denne mere mennekelig. Efter dette hører Poesien til Videnskaben. Men efter en anden Definition fremstiller Videnskaben det Sande, hvad der i Virkeligheden eksisterer eller har eksisteret; Kunsten derimod det af Menneket selv Skabte: dette er den almindeligste Anskuelse, og efter den bliver Poesien ikke Videnskab. Men ogsaa denne Definition har sine Vanskeligheder. Naar Digteren fremstiller historiske Facta paa sin Viis, det vil sige, udelader Noget, hæver og sænker Personer og Begivenheder, eftersom de have Interesse for ham, men siger dog ikke Andet, end hvad der virkelig er sandt; er han da Digter eller Historiker, Kunstner eller Videnskabsmand? Og alligevel er det en Umuelighed at tænke sig, at Historikeren slet ikke skulde give Andet end de blotte Facta, slet Intet af sin egen Individualitet: han maa jo i det mindste vælge blandt Begivenhederne, og hvoraf kommer saa hans Valg? hvorpaa støtter sig hans Kritik? dog fra hans Personlighed. Hvo er da nu mest Historiker, Digteren, der i Begivenhederne saae et Heelt, og derefter beskrev, eller Kronisten, som seer kun de enkelte Facta med deres nærmeste Aarsager og Virkninger, uden at kunne fatte dem i et Heelt, og som alligevel umueligt kan lade sin Individualitet være ude af Spillet? Videre: ere Maleren og Billedhuggeren ikke længer Kunstnere, naar de ganske troe i deres Fremstilling følge Historiens Beretning? er Portraitmaleren ikke Kunstner? Hvorledes rede vi os ud af disse og flere Spørgsmaal? En tredje Definition lader sig tænke, at Videnskab var Fremstilling af Tankernes Gang, egentlig Speculation, Kunsten en Fremstilling af Livet eller Erfaring. Men hvad hjælper det? thi er Tanken ikke ogsaa Liv, det indre? kan jeg sammenskjede Tanker uden Phas-

tafte? hvad er Tanken selv Andet end et Billede i min Phantaste, naar jeg ikke vil have det paa Tabellen, som Mathematikeren? Hvad er Undersøgelse af Sandhed Andet, end at stille Billederne af mine forskjellige Erfaringer sammen i min Phantaste, og nu see, om de ikke modsig hinanden, om de stemme sammen og staae i en ordentlig organisk Forbindelse? — Lader os ikke worde forstyrrede, ikke mismodige over disse Indvendinger og Modsigelser, som allevegne made os, naar vi skarpt ville affætte Grændsen imellem Videnskab og Kunst. Det gaaer os her, som overalt: nøie begrændse, hvad der virkelig er, virkelig lever, kan vi ikke; thi det Levende maa jo altid forandre sig. Man siger: Dignelsen halter. Man kan sige det samme, maaffee med større Gøie, om Definitionen: og hiin har dog dette forud, at den kun beskeden antyder sig som et oplysende Exempel, medens denne vil begrændse Tingen, og give os dens eget Væsen. Naar Forstanden utværlig forfølger Tingene og Begreberne, og vil drive dem ganske ud af deres Sammenhæng med andre, for nøie at beskue deres Grændser, og saaledes see, hvad de ere i og for sig selv; saa vide de sig ud i det Uendelige og tabe Form og Skikkelse, fordi denne netop kom af denne Forbindelse, af dette Tilbagetryk af de andre. Det er omtrent som naar vi, for at vide, hvad et Menneske egentlig er, jøg ham ud i et lufttomt Rum: alle hans Fjebre og Kar vilde springe, og Mennesket var forsvundet. Men naar vi ikke ville drive det til det Yderste, kunne vi meget vel skjelne imellem Tingene i den virkelige Verden og imellem Begreberne og Ideerne i Tankernes. Vi ville derfor uden Vengstlighed holde os til den almindelig antagne Adskillelse imellem Videnskab og Kunst. Kunstneren skaber selv, Videnskabsmanden giver Tingen som den er: Kunstens Maal er det Skønne, Videnskabens det Sande. Begge forene sig tit i eet Værk: skal det endelig betæbnes efter een af Delene, saa lad Overvægten bestemme det; vi finde da vel ud af, om et historisk Værk er Poesie eller Historie.

For nu at indsee, hvorledes Videnskab og Kunst bedst kan vbringes Ungdommen for at danne den, maa vi erindre, at det, der egentlig skal blive til en Deel af os selv, maae vi nyde. Legemet maa spise og fordsie den Føde, der skal forvandles til Kjød og Blod. Saaledes med Sjælen: for at Musikken skal kunne forædle Menneskets Følelse, maa han virkelig have følt sig opløftet, ommuntret eller hensmeltet ved dens Toner; for at Historien skal nytte, maa han virkelig have følt sig begejstret ved at høre eller læse den store

og adle Mand's Liv, folt Affkye og Rødsel for Niddingens Værk; det philosophiske Raisonnement, som skal have Indsydelse paa mit Liv, maa jeg have folt Sandheden af, ikke blot været udygtig til at modsig. Saa vist som man ved al Underviisning maa gaae ud fra denne Sætning, maae vi dog her søge at undgaae Misforstaaelse. Man kunde troe, at det da var den sande Underviisning, hvor Drengene hele Tiden styrteedes fra den ene Videnskab i den anden, og man kunde maaskee endog fordre af Lærerne, at de skulde udrette dette, eller, naar vi svarede, at dette var umueligt, ansee vort Princip for falskt. At det i sig selv er en Umuelighed, da Sjælen paa denne Maade snart vilde tabe sin Spandkraft, er ikke vanskeligt at fatte; men det er ikke altid, at vi ved første Blik see, at det Umuelige er ikke heller ønskeligt. Fordi en Forestilling har gjort første Gang Indtryk paa mig, er den endnu ikke bleven til min Eiendom saaledes, at den virkelig kan have Indsydelse paa min Aand for Fremtiden: dertil horer Tid. Jeg maa undersøge dens Sandhed paa de forskjellige Gjenstande, som møde mig i Livet. Jeg maa forsvare den mod de Indvendinger, som mine Jevnlinge opkaste, fordi de ikke have modtaget de samme Ideer, fordi jeg ikke klart kan fremstille min Mening, da jeg mangler Overblik, fordi de ikke gjerne vil belæres og mestres af deres Ligemand. Disse Indvendinger maa jeg besvare: derved nødes jeg til at betragte disse Forestillinger anvendte paa forskjellige Tilfælde, da jeg ikke vil opgive dem; thi jeg betragter dem allerede som mine egne, og har i Grunden ogsaa folt deres Betydning. Kan jeg nu forsvare mig, saa bliver jeg fast i mine Meninger, bliver nu virkelig overbevist: jeg kan iværksætte dem, kan uden Vakklen handle derefter. Kan jeg derimod ikke forsøgte Sagen: saa har jeg enten ikke forstaaet hvad jeg hørte, eller det var falskt, og i begge Tilfælde bør jeg af med det, der for mig kun var Talemaade. Saaledes udarbejder jo enhver af os Boyne sine Tanker og Forestillinger, og bliver ved dem, indtil Omstændighederne bringer os paa et høiere Standpunct, hvorfra vi kunne betragte Tingene, og saaledes videre. Det gaar Drengen ligesaa, kun, at det her gaar hurtigere. Hvert Dieblis maa man altsaa ikke ved nye Ideer søge at styrte de foregaaende: een Hovedforestilling maa for en Tid besjæle ham.

Vi tale først om Videnskaberne, og her kunne vi være saa meget desto fortere, som alle Skoler omtrent alt udføre, hvad der kan blive Resultaterne af vore Undersøgelser.

I Videnskaberne skjelne vi imellem de historiske og filosofiske. Historie og Geographie ligge under hine, Mathematik (hvortil Regning), Moral og Religion under disse; Sprogstudium under begge. Vi tale naturligvis her kun om Videnskaberne, forsaavidt de kunne medtages som Skoleunderviisning.

Betragte vi først Historien, saa opstaaer strax disse Spørgsmaal: hvorfor skal alle Drengene lære Historie? og hvorledes kan den blive et Dannelsesmiddel for denne Alder? Der er vel neppe noget Studium, der saa i sine faldende bidrager til Menneskets Dannelse som netop dette; thi det er jo en Fremstillelse af den menneskelige Aands Udvikling i alle muelige Retninger, baade i det Gode og Onde, det Skjonne og Hæslige, det Sande og Falske, og det er jo dette evige veksende Materie af den menneskelige Virksomhed, som vi alle ville see og føle. Naar vi betænke, at det er Maalet for Menneskets Uddannelse at interessere sig for Alt og at udbrede denne Interesse til sine Medmennesker, baade i det private Liv og i hans egentlige Kald, hvor middelbart endog dette ofte synes; naar vi betænke, at Menneskets Lykkeligbed bestaaer i Følelsen af denne Kjerlighed for vore Medskabninger: saa veed man næsten ikke hvad man skal sige, naar man skal tale om Historiens Nytte og Fornøielse, som alle Mennesker selv erkjende. Det er omtrent det samme som at holde en Lovtale over Livet til den, som leved lykkelig. Men lidt mere uenig kunde man maaskee være om, hvorledes og hvor meget der skal bibringes Ungdommen, naar denne ikke skal opdrages til nogen særegen Stand. Alt ogsaa i dette Punkt Skolen har et udmærket Fortrin for den private Underviisning, sees let. Her kan Læreren langt mere vedligeholde Liv i sit Foredrag end hos den Enkelte, fordi denne kan ikke interessere sig for alle de Begivenheder, han horer, men blandt en Samling af Mange med forskjellige Anlæg, Tilboieligheder og Karakterer kan vanskelig nogen Green af Menneskelivet være uden Interesse for Alle, naar det ellers blot kan fattes af denne Alder. Naar nu Drengen ikke er underkuet ved en Tvang, som hverken den huuslige eller Skolens Opdragelse næsten mere kjender til, yttre han altid levende sin Deeltagelse, sin Glæde eller sit Mishag for hvad Menneskene virkede og leed, og dette er ikke uden betydelig Indflydelse paa Kammeraderne, og hvad Virkning Deeltagelse fra Tilhørernes Side har paa den Foredragende, veed Enhver, der blot har forsøgt at meddele en Anden Noget. Saaledes er her meget mere den bestandige Vexelvirkning, der gjensidig forhøier Livet. Det

mundtlige Foredrag er her, som allebegte, det meest levende, det meest vækkende. Ved at fortælle Andre, hvad der har interesseret os selv, føle vi denne Interesse paa nye, og den maa bestandig oplives, jo mere vi see, Tilhørerne sympathisere med os. Den Unge kretter sig saa gjerne ind i den Eldres Ideer og Følelser, for hvis Hoved og Hjerte han har Agtelse: han seer og føler derfor let det, som han af Læreren Miner, Udeladelse, Domme og hele Foredrag seer foregaae hos denne. Han spørger undertiden og gjør Indvendinger, og i dette Øieblik er det ikke af smaalig Nysgjerrighed eller Dovenskab eller Chicane, og kan derfor besvares med Grunde; thi her vil han høre dem, her gjøre de altsaa Virkning. Saaledes er det ikke vanskeligt at sætte Eleverne ind i det Liv, man ffikrorer dem: de følge let Xerxes fra Asten, kjæmpe mod ham med Grækerne ved Thermopylae, ved Salamis og Plataea; de følge Nordens gamle Fædre paa deres Sætoge, sidde blandt dem ved deres Gilder og lytte til Stjaldenes alvorlige Qvad; de samle i Middeltalderens Mørke, men føle sig underlig henrevne af Riddersnes eventyrlige Bedrifter, af de Frommes inderlige Troe, og gysse ved de Laster, som snege sig om i Mørket. Er det ikke saaledes, at Historien skaffer Nydelse og i samme Øieblik gjør Indtryk, som ikke udslættes af Karakteren, om endogsaa Omstændighederne ved Begivenhederne svinde af Hukommelsen? — Man troe ikke derfor, at alle Begivenheder skal udvikles for dem i det Smaa. Drengen seer meget mere end Manden i det Store, fordi Erfaringen, som skal udfylde Ouridsene, mangler ham: det Smaalige interesserer ham aldrig, fordi han ikke mægter at see dets Forbindelse med det Store. Kun den store Mand altsaa ønsker han at kjende i hans hele Liv, kun de store Begivenheder ønsker han noie at kjende. Og dommer Drengens Smag her ikke rigtigt? det er dog i Grunden ogsaa det, vi ønske at see, kun at vi have mere Sands for at kjende de smaae Omstændigheder, som bleve Anledningerne dertil. Men han skal jo dog opdrages til at naae os? Det skeer ogsaa, men gradviis: hvert Aar bliver han ældre og forstandigere; hans Blik udvides ved det, han har hørt og seet, og han naaer os nok. Imidlertid maa Sammenhængen mellem Begivenhederne fortællles ham, men saa kort som mueligt: han maa læres til at see Guds evige Forsyn, føle hans evige Retfærdighed. Han maa ikke allene kjende sit Fødelands Historie: han maa ikke være eenfædig; ogsaa de andre Nationers Liv skal han kjende. Derfor taber han ikke Kjørligheden til sit Moderland; thi

Han sympathiserer dog bedst med det; han bærer i sig Nationens Træk. — Naar saaledes efterhaanden mere og mere Fortidens Liv, dets Dyder og Laster, blive oprullede for ham, naar han med Varme har hørt disse Fortællinger, bevæget sig selv i den foundue Tid, kan man da spørge længer, om han har nydt? kan man længer troe, at hans Ideer og Følelser skulde forblive uforandrede? Skal Opdragelsen være en forkortet Erfaring, som udelader det Smaa, og trækker Tingene nærmere sammen, kan da Noget være mere passende til Menneskets Uddannelse end Historien? — Man kan spørge, om Historie, som overalt fleer, bør læres udenad. Og her maa Svaret blive bekræftende, dog kun saaledes, at det gjælder et Udtag. Ethvert Indtryk er forgængeligt, og selv det Interessanteste kan svinde af Hukommelsen hos den, som interesseres sig for mange Ting. For nu bestandig at kunne have Noget, hvortil vi kunne hæfte det Historiske, vi høre eller læse, maae vi besidde en saadan Veenvad af Verdens Tildragelser, at vi derpaa kunne lægge det nye Vidtsøftigere, vi erfare, som Kjød. Det falder heller ikke Drengen svært at lære et saadant Udtag udenad, naar det kun staaer i Forbindelse med det historiske Foredrag. Uden et saadant Compendium i Hovedet er det ikke umueligt for ham at faae en Oversigt af Begivenhederne, at see dem i deres Sammenhæng, og Historien vil blive ham et Krat om Matten, hvor han snart styrter i Tornebuskene, snart plumper i Mosen, fordi han hverken kjender Veien eller Stien, isædetsfor det om Dagen forvandles til en rig, vakker Egn. Denne korte Oversigt af Historien maa altsaa paa det bestemteste læres udenad. Af det Øvrige vil, ved tiere at gjentages, nok det Bedste og Brugeligste blive tilbage.

Geographie staaer i Forbindelse med Historie, og denne bliver uden hiin søvende og taaget. Men den kan foredrages paa en dobbelt Maade, enten under det historiske Foredrag eller og for sig allene. Den første Methode synes at være den sande ved den gamle Historie, saa meget mere som i den forgangne Tid begge Videnskaber smelte sammen. I den nye Verden maa ogsaa Historien foredrages med Landkortet ved Siden; men her kan og maa ogsaa Geographien foredrages som en selvstændig Videnskab. Den bliver paa denne Maade egentlig det nærværende Dieblis Historie, og at det nødvendig maa og bør interessere os at kjende vor Samtid, vil Ingen nægte. Men Enhver indseer ogsaa, at her maa Foredraget være som ved Historien. Det er ikke allene nogle enkelte

Byer og Floder, vi vilde vide Navnene paa, men Nationernes Liv og Naturens Beskaffenhed vilde vi kjende. Denne Videnskab er aldeles passende for de begyndende Klasser i Skolen, selv for Historien, som desuden ogsaa forudsætter de første Grunde for den for aldeles at kunne sætte os ind i Begivenhederne, og Erfaring lærer ogsaa, at, naar Geographien foredrages med Liv og Klarhed, er der Intet, Drengene i de nederste Klasser interessere sig for i den Grad. Ogsaa her er naturligvis en Deel at lære udenad; men, ligesom ved Historien, maa kun et Udtog foreleses: den oversattes Mængde forvirrer og kvaler Manden. Naar kun det, som er nødvendigt for Drengen at lære udenad, med den bestemteste Precision staaer siebliffelig til hans Tjeneste, saa beholder han nok en stor Deel af det, som blot fortælles ham. Grundvolden for det geographiske Udtog maa være, at Globus og Landkortet aldeles tydeligt og klart ligge i hans Hukommelse. Det Meste af det, vi forresten kunde have at sige om denne Videnskab, fremgaaer let af vor Betragtning af det historiske Studium.

Der gives endnu adskillige Videnskaber, som kunde gjøre Fordring paa at anvendes i Underviisningen, og ofte ogsaa blive det, som Naturhistorie, Physik, Astronomie og andre. Ved at afgjøre, hvorvidt alt dette er hensigtsmæssigt i Skoleunderviisningen, maa man nødvendig beregne Tiden, og ikke spørge, om det ikke kan danne Ungdommen, thi saa kom vi til at lære dem alle muelige Ting; men hvorvidt disse eller andre Videnskaber ere meest passende. Naar vi tage Hensyn dertil, vil Svaret nok blive, at, saa interessante og gavnlige disse Studier i sig selv ere og kunne gjøres, behøve de dog ikke at blive Gjenstande for Skoleunderviisning. Kun det, som umiddelbar angaaer Mennesket selv, bliver en nødvendig Green af Underviisningen, det vil sige, kan gjøre Fordring paa en systematisk eller sammenhængende Fremstilling; det Døvrige, kun forsaavidt det kan staae i Forbindelse hermed (Anthropologien skal siden berøres). De omtalte Videnskaber behøve da ikke for Drengen noget videnskabeligt Foredrag; men leilighedsvis kunne de gjøres opmærksomme paa Meget, som i Særdeleshed kan interessere dem, og dette vil nærmest og oftest falde ind under Geographens Foredrag. Desuden betænke man, at det Liv, som føres udenfor Skolen, giver mangfoldig Anledning for Drengene til netop i disse Ting at gjøre Bemærkninger og skaffe sig Oplysninger, og hvad de ved slige

allerede til Hensigten at være tilstrækkelig. Det, som ikke er lært i Skolerne, kan jo læres siden, hvis Lyst og Stilling fordre det.

Den anden Deel af Mathematiken, som ikke befatter sig med Figurer, men med Tal, Arithmetik eller Regnekunst, kan langt fra ikke have den Indsigelse paa Almindelig Uddannelse som Geometrien, skjandt ogsaa den i Særdeleshed i de laveste Klasser kan virke betydeligt. Regning paa Tabellen vælker vist nok ikke meget; men desto mere er Hovedregning hertil anvendelig. Talrækkerne og deres indbyrdes Forhold og Forbindelse, som bestandig skal fastholdes i Tanken, bidrager særdeles meget til at vække og øve Phantasten, og det er jo dog en af Pædagogikens vigtigste Opgaver, hvorledes hos Drengen tidlig Phantasten kan vækkes, det vil sige, hvorledes de tidlig kan vænnes til klart, ordentligt, mangfoldigt og længe at kunne beskue en Forestilling i Almindelighed. De utallige Maader, hvorpaa Hovedregning kan varieres, og den bestandige Kappelyst imellem Drengene, som her let vedligeholdes, sikrer denne Underviisningsgreen sin Interessee hos de mindre Drengene, og den maa derfor nødvendig bære gode Frugter. Regning gjør ogsaa fra en anden Side Fordring paa at læres, nemlig som en nødvendig Kundskab i det borgerlige Liv, der ikke i nogen Alder saa let erhverves som i den unge. Men da saavel Drogen af Regning senere hen for Borgeren i Staten, som Anvendelsen deraf i den høiere Mathematik netop søfter Hurtighed og Lethed saa meget uueligt; saa vedbliver ogsaa i disse Henseender Hovedregningen at gjøre sine Fordringer gjældende, og Tableregningen bliver da tilbage for de Svagere og til de vanskeligere Opgavers Oplosning.

Hvad der er Menneskets Bestemmelse i denne Verden, hvad han skal gjøre, hvad han skal ville, ere Spørgsmaal, som Drengen selv i den ældre Alder opkaster, som han ikke selv kan besvare sig, som volde den bedre Dreng Tvivl og Uro, hvis de vedblive at være ham Gaader. Han har lært nogle Mennesker at kjende, han har læst og hørt om saa mange i Historien, der tiltrak sig hans Beundring og Kjærlighed; han vilde gjerne være ligesaa stor, ligesaa god som disse: men deres Dyder vare forskjellige, deres store Egenskaber synes ham ofte modsigende. Hvorledes skal han have Modsigelsen? hvorledes skal han redde sin Kjærlighed til dem alle? eller hvem skal han forkaste, hvem skal han ligne? Som Barn gjør han ikke slige Spørgsmaal, eller gjør dem kun af Nygeirrighed: de angaae ikke hans Sjæls Noelighed. Barnet tænker sig vel altid som Bøxen, men

tog, Læreren lagde til Grund i sit Foredrag, hvad stadede det? Og da nu enhver Sætning i denne Videnskab har sin Grund i de foregaaende, vilde det da være en Umuelighed for Drengen selv at udfinde Beviser for de Sætninger, som Læreren opgav ham? Ja vi kunne endog her gaae lidt videre. De foregaaende Sætninger, de være nu faae eller mange, maatte som sagt ligge fuldkommen ordentligt og tydeligt i hans Hukommelse. Nu skulde Sætningen, der fordredes indseet af ham, fremsættes uden Tavle, hvorved Læreren maatte nøie sørge for, at han blev forstaaet, og Eleven maatte nu fastholde Figuren eller Figureerne i Tanken, indtil han havde fattet dens Forhold til de foregaaende, med andre Ord, for sig selv ført Beviset. Naar han da først havde fremsat mundtlig sit Beviis, og de fleste Beviser kan jo fattes i Korthed, saa skulde han føre det paa Tavlen, for at Læreren kunde forviise sig om, at han havde fattet det rigtigt. Ofte vilde det naturligviis blive Tilfældet, at Læreren maatte lede og understøtte. At denne Methode var en langt større Øvelse for deres Phantasie og Hukommelse, der maatte fastholde Figureerne længe og frembyde den alt erhvervede Kundskab, og for Forstanden, der selv maatte ordne, ikke blot indsee Rigtigheden i Andres Slutninger, er vist nok, og at den lader sig anvende paa enkelte bedre Hoveder, er ogsaa udenfor al Tvivl; men hvorvidt den kan bruges ved en Samling af sexten til tyve Dreng, hvoraf Pluraliteten uden udmærkede Anlæg, er et Spørgsmaal, som Theorien ikke drifter sig til at besvare, før Forsøget har givet sin Stemme. I Begyndelsen vilde det gaae langsommere end paa den sædvanlige Maade, det er sandt; men om det ikke indhentes i Tiden, lader sig maaskee ikke strax benægtes; og desuden, hvad har det vel saa stort Hastværk? De svagere Hoveder kunde ikke komme frem paa denne Vej. Det troer jeg vel. Men Sætningerne blive jo ogsaa gjennemgaaede paa Tavlen, om af Læreren eller af Discipelen under dennes Ophyn, var jo ligegyldigt, og saaledes kunde altsaa begge Metoder forenes. Overalt kunde man falde paa at spørge: hvad nytter det at lære Mathematik? Sjøndt her med Sandhed lader sig svare: efterhaanden hjælper det dog noget til at bringe Orden i Ideerne, og Grundvolden for de physiske Videnskaber kan dog indsees, og altsaa derpaa siden bygges. —

Hvormeget heraf skal foredrages i Skolerne, beroer paa Leiligheden: Geometrien synes

alvorde til Hensigten at være tilfræffelig. Det, som ikke er lært i Skolerne, kan jo læres siden, hvis Lyst og Stilling fordre det.

Den anden Deel af Mathematiken, som ikke befatter sig med Figurer, men med Tal, Arithmetik eller Regnekunst, kan langt fra ikke have den Indsigelse paa Landens almindelige Uddannelse som Geometrien, skjandt ogsaa den i Særdeleshed i de laveste Klasser kan virke betydeligt. Regning paa Tabellen vækker vist nok ikke meget; men desto mere er Hovedregning hertil anvendelig. Talrækkerne og deres indbyrdes Forhold og Forbindelse, som bestandig skal fastholdes i Tanken, bidrager særdeles meget til at vække og øve Phantastien, og det er jo dog en af Pædagogikens vigtigste Opgaver, hvorledes hos Drengen tidlig Phantastien kan vækkes, det vil sige, hvorledes de tidlig kan vænnes til klart, ordentligt, mangfoldigt og længe at kunne beskue en Forestilling i Mænden. De utallige Maader, hvorpaa Hovedregning kan varieres, og den bestandige Kappelyst imellem Drengene, som her let vedligeholdes, sikrer denne Underviisningsgreen sin Interessee hos de mindre Drengene, og den maa derfor nødvendig bære gode Frugter. Regning gjør ogsaa fra en anden Side Fordring paa at læres, nemlig som en nødvendig Kundskab i det borgerlige Liv, der ikke i nogen Alder saa let erhverves som i den unge. Men da saavel Drogen af Regning senere hen for Borgeren i Staten, som Anvendelsen deraf i den høiere Mathematik netop snikter Hurtighed og Lethed saa meget uueligt; saa vedbliver ogsaa i disse Henseender Hovedregningen at gjøre sine Fordringer gjældende, og Tavlerregningen bliver da tilbage for de Svagere og til de vanskeligere Opgavers Oplosning.

Hvad der er Mennekkets Bestemmelse i denne Verden, hvad han skal gjøre, hvad han skal ville, ere Spørgsmaal, som Drengen selv i den ældre Alder opkaster, som han ikke selv kan besvare sig, som volde den bedre Dreng Tvivl og Uro, hvis de vedblive at være ham Gaader. Han har lært nogle Mennekker at kjende, han har læst og hørt om saa mange i Historien, der tiltrak sig hans Beundring og Kjærlighed; han vilde gjerne være ligesaa stor, ligesaa god som disse: men deres Dyder vare forskjellige, deres store Egenskaber synes ham ofte modsigende. Hvorledes skal han have Modsigelsen? hvorledes skal han redde sin Kjærlighed til dem alle? eller hvem skal han forkaste, hvem skal han ligne? Som Barn gjør han ikke slike Spørgsmaal, eller gjør dem kun af Nygterierrighed: de angaae ikke hans Sjæls Noelighed. Barnet tænker sig vel altid som Voxen, men

ikke under nogen stadig, bestemt Form. Drengen tænker sig som Borger, og jo ældre han bliver, desto mere ønsker han at see sig paa eet bestemt Punkt i Staten; men de forskjellige store Mænd, han efterhaanden lærer at kjende, lade ham ofte vexle Skikkelse. Her træder Moralen ham imøde. Den viser ham, hvori den menneskelige Dyd bestaaer, hvad han som Borger og som Menneſke har at gjøre, hvorledes alle Dyder bestaae i samme Kraft, hvorledes denne Kraft til at modsætte sig det Onde og klempe for det Gode skal vorde Maalet for hans Villie, hvorledes Conſequent og Fasthed i Karakteren ere uundgaaelige Betingelser til Dydens Opnaaelse. Men der gives saa mange Moralsystemer: hvilket skal her vælges? Naturligviis det, Læreren selv har. Det er umueligt i en philosophisk Ojenſtaad at foredrage med Nytte, hvad man ikke selv er overbeviist om. Alle Moralsystemer ere omtrent eens i deres Resultater, naar de ellers fortjene Navn af Systemer: de gaae dog alle ud paa at gjøre Menneſkene gode og retſkafne, paa at hade Logn og elſke Sandhed, ſaaavel i Ord ſom Handling. De gaae alle ud fra Noget, ſom Menneſket antager, og før jeg endnu har vant mig til eet System, det vil ſige, paa een beſtemt Maade at betragte Tingene, kan jeg modtage ethvert, og føle Sandheden af ethvert. At lede Disciplene til den Anſkuelse, ſom Tidſalderens ædſte og fornuftigſte Mænd have gjort gjældende blandt den bedre Deel, synes det meeſt paaſtende: ſaa kan de letteſt efter en beſtemt Norm agte og vurdere det, de almindeligen ſee og høre; de ſtaa da ikke hvert Dieblik tvivlsomme, om de ſkal træde over til Læreren eller de andre Dannede, ſom begge synes for dem at have Ret, endſkjøndt de ikke kan høre den tiſſyneladende Strid. Hvor tydeligt og klart endog Læreren her udvikler ſine Ideer, maa han dog altid vente, at det bedre Hoved og den kraftige Sjæl gjør ham Indvendinger og Spørgsmaal. Og hvor for ſkulde han ikke med Glæde høre dem? Hvilken Lærer ligger det ikke paa Hjertet, virkeligen at danne, at virke paa den ſande Overbeviſning? Men derfor er det ogsaa nødvendigt, at han netop følger ſin egen Anſkuelse: kun det, ſom kommer fra Hjertet, trænger til Hjertet. — Allene i de ſidſte Skoleaar kunne Eleverne fatte Moralen og intereſſere ſig derfor: for den Tid kan det ſystematiſke Foredrag ikke nytte: de have intet Overblik.

ſkal Religionsunderviſningens Henſigt være at vække Religioſitet, og ikke blot at gjøre bekiendt med en enkelt Kirkes Dogmer; ſaa synes det aldeles nødvendigt at gaae den ſimpleſte Vej, gjennemgaae et Evangelium. Saa høi, ſaa reen, ſaa ſjøn en Idee

om Menneskets og Menneskeheds Bestemmelse her paa Jorden og paa hiin Side Jord-
 livets Grændser kan intet philosophisk Foredrag give, som Evangelisternes simple historiske
 Fremstilling af Jesu Liv og Lære. Man siger, Evangelierne mangle System. Hvor kan
 man det? hvad forstaaer man da ved System? De have netop det, som evig vil være:
 de udvide bestandig vor Aand, vor Anskuelse, til vi staae forbaufede ved Enden af deres
 Fortælling, og kaste os i Støvet for Kretseren paa Korset, og bede Gud inderlig om
 Kraft til at vandre ene paa Jorden, da han ikke længer skal være iblandt os. — Reen
 og from fødte Maria Christus til Verden, og Guds Haand vogtede over ham, at ikke
 Lumskhed og Grumhed fortærede ham. Da traadte Johannes frem, og udtalte Dydens
 strenge Lære for den fordærvede Slægt, og beredte Manges Sind og døbte dem: Dmng
 og besteden kom ogsaa Christus at døbes af ham, og han traadte op af Vandet, og han
 faae nu lyst og klart den Bane, han skulde vandre paa Jorden. Men endnu skulde den
 sidste Kæmpe sælbes: han skulde for evig vende Biet fra den Jord, hvis Søn han var,
 for stadig at fæste det mod Himlen. Da stod han reen og from og fuld af Kjærlighed til
 Menneskene, og han gik nu ud af Orken og lærte dem Veien til Lyksalighed og til det evige
 Liv. Han kaldte fromme Mænd, som elskede ham, om sig, og lærte dem, at kun det
 hjærlige Sind gjorde lykkelig, kun den hjærlige Handling fik sin Løn i Himmels Rige, at
 det reneste Hjert., frit for al egenhjærlig Mæt, var det Fuldkommenhedsmaal, hvorefter
 de skulde stræbe, at den Frommes Bøn blev evig hort. — Derpaa gik Christus omkring i
 Landet, og prægede til alle Folk sin Lære, og søvede Tegn og underlige Gjæringer, at
 de skulde troe hans Lære, og see, at kun den, der elskede Gud i Aand og Sandhed og
 troede paa hans evige Godhed, havde Magt over Verden; thi Gud levede jo i ham, og
 han levede i Gud. Men de søgte hielden, at hans Magt var Vidnesbyrd om hans Læ-
 res Sandhed, og han maatte gaae fra den ene By til den andr; for at reise og rette. —
 Nu udvidede han deres Blik, og viste dem Billedet af Menneskeheds fuldkomne Til-
 stand, som han kaldte Himmels Rige, naar den evige Kjærlighed var opgaaet i alle
 Menneskenes Hjerter. Dette Rige var Maalet for Menneskeheden, at worde Borger deri,
 for det enkelte Menneske. Dette vedblev han at gaae omkring og lære alle Folk, og viste
 dem sin Magt, at han var Guds Søn. — Men Timen nærmede sig: han havde snart
 intet mere paa Jorden at gjøre, og hvo som nu ikke vilde omvende sig, for ham nyttede

ikke Præken og Formaning. Dyssende Scener maatte aabne deres Dine, eller og de maatte fortabes. Denne sin Død forudsagde Christus sine Disciple, og at han atter skulde opstaae om trende Dage. Men selv Peter fattede endnu ikke hans guddommelige Sjæl; thi han elskede Mennesket Christus højere end al Menneskehedens Salighed. Da lærte Christus dem, at hvo der vilde følge ham i Sandhed, maatte ganske fornægte sin jordiske Lyst og ene hengive sig i Guds Villie: Kun saaledes kunde han tilkjæmpe sig det evige Liv. Og nogle Dage derefter tog han sine kjæreste Disciple med sig op paa et høit Bjerg, og i denne stille Time begreb de hans Liv; thi de saae hans guddommelige Sjæl afmalet i hans jordiske Træk saaledes, som aldrig nogen menneskelig Haand siden mægtede at male eller bilde ham, og de faldt paa deres Ansigt, og gyste ved at see Gud ved deres Side. — Han vedblev nu at lære dem og oplukke deres Dine for Himmelens Herlighed, og forudsagde sine Disciple flere Gange sin Død, at de altid skulde slutte sig nærmere til ham og bortkaste deres Lyst til Verdens Goder. Derpaa gif de hen mod Jerusalem, og han gjorde nu et stærkt Forsøg paa at vække Folket og Pharisæerne af deres Dorskhed, da han drog ind i Byen paa et Æsel; og siden blev han stedse strengere i at revse og tugte deres Syn-der og daarlige Levnet. — Han forudsagde ogsaa sine Disciple, hvorledes Jødedømmet skulde styrte, og Christendommen seire over al Jorden og udbrede Salighed til alle Slægter: alt det Urene skulde svinde og Christus skulde herske til evig Tid i Kjærlighedens og Fromhedens Rige. — Men nu traadte de ypperste Præster og de Skriftkloge sammen for at fælde ham; de kjendte ham jo ikke. Og Christus saae det, og alvorlig og høitidelig spiste han den sidste Madvere med sine Disciple, at hans Blod skulde blive deres og hans Legeme deres. Og han gif til Gethsemane og leed saare; thi Menneskeslagteus Jammer laae for hans Die, og han skulde nu forlade dem, og selv hans kjæreste Disciple kunde ikke vaage med ham; men han bad til Herren, og han blev roelig. Da blev han forraadt af Judas, og blev spottet af de Letfindige, som vare hildede i Verden, og de længte ham paa Korset, hvor han opgav sin Aand, og Jorden formørkedes, og den skjælvede og Klipperne aabnedes, da Herren døde. Men de toge ham ned og begrove ham, og han opstod den tredie Dag, og samlede sine Disciple, og udsendte dem at døbe i Faderens, Sønneus og den Hellig Aands Navn, og at lære Menneskene Veien til det evige Liv saaledes, som han havde lært dem.

Dette er Evangelisten Matthæi Fortælling om Herrens Liv' og Lære her paa Jorden. Skulde virkelig noget systematisk Foredrag bedre vække Menneskets Aand? Vel er der Meget at forklare, Meget at udvikle, Meget at tale om med Disciplene; men dertil er jo Læreren, og man behøver jo hverken at faae et Evangelium gjennemgaaet i een eller to Maaneder. — Jeg nægter slet ikke, at Lærebøger i Religionen have deres Nytte, og jeg forlanger ingentunde, at de skal affattes i Skolerne, da de søge at besvare mangt et Spørgsmaal, som Evangelierne lade urørt, og som siden kunde forvirre deres Begreber og lunke deres Hjerter. Men jeg paastaar kun, at, kan ogsaa det philosophiske Foredrag opklare deres Forstand, saa bør Evangelierne med for at røre deres Hjerter, og, ligesaa lidt som vi skal befordre den dunkle Mysticisme, ligesaa lidt skal den kolde Spidsfindighed seire. Hvor Kælelse forbinder sig med Forstand, der er baade Hjerter og Hjerne bedre faren. — Dog troer jeg, at Evangeliet kun kan læses i øverste Klasse.

Anthropologie, som man stundom har troet at burde medtage som en Deel af Skoleundervisningen, synes ikke ganske at svare til dennes Hensigt. Den deler sig i Læren om det menneskelige Legeme, Physiologien, og om Menneskets Sjæl, Psychologien. Virkelig Interesse kan hiin kun have for den, som i Legemets Indretning tydelig kan see det passende Organ for Sjælens Virksomhed, eller som er i Stand til at anstille en Sammenligning imellem det menneskelige og de forskellige Dyrearters Legemer, hvortil Drengen hverken kan besidde moden Tænksomhed nok eller tilstrækkelige Kundskaber; og hvad Nytten angaaer, som han af Kjendskabet til sit Legemes Bestanddele og Bygning kunde drage for Behandlingsmaaden af det, saa vilde denne maaskee snarere lede ham paa Afveje end paa det rigtige Spor, og for hans Sundhed ville jo desuden Forældre og Lærere ved Raad og Ledning sørge, hvor hans naturlige Kælelse og egen Erfaring ikke ere tilstrækkelige. Psychologie er maaskee en af de Videnskaber, man skulde være meest værsom med at bibringe Ungdommen, da den, som heri fordyber sig, staaer fare for at tabe Følelsen for lutter Betragtning og Jagttagelse over Kælelsen og Sjælens øvrige Operationer. Desuden udfordres til at fatte rigtigt disse Speculationer Erfaringer, som det ikke er mueligt at denne Alder kan have. Naar vi nu dertil betænke, at Liden kun tillader os at anvende det, som meest opfylder vor Hensigt; saa synes Anthropologien ikke at kunne gjøre gyldig Fordring paa at bruges i Undervisningen.

Sprogstudiet har til Maal at sætte os i Forbindelse med fremmed Litteratur og fremmede Folk: vi ville saa meget mueligt sørge for vore Elevers tilkommende Liv, at deres Berøringspunkter med Verden udenfor dem kan blive mangfoldige og deres Smag ikke eensidig. Man har sagt, at Interesse for alt det Fremmede gjør flette Patrioter: Men bliver det ikke en mør Throne, vi sætte Fædrelandskjærligheden paa, naar den skal reises af Ubetjendtskab med fremmede Folk? Den retskafne og fornuftige Mand er nok Patriot, og han vil til sine Landsmænds Gavn benytte sit Kjendskab til det Fremmede, og en Patriotisme, som hader andre Nationer, ville vi ikke ønske Rogen; tværtimod bør vi saa meget som mueligt udvide vores Sands til Alt. Hertil ere Sprogkundskaber nødvendige, og der er ingen Alder, der er saa vel stikket til at erhverve sig disse som Drenggeaarene. Organet er høieligt, Sukkommelsen er ikke adspredt, og i hvilken Underviisningsgjenstand udfordres saa meget Sukommelse som her? At der er en stor Deel, som næsten mekanisk maa læres udenad, uden endnu i den Alder at kunne give Stof til Betragtninger, er intet Onde. I enhver Forretning i Livet er der meget haandsværksmæssigt: vi kan heller ikke bestandig svæve i de høiere Regioner. — Men hvilke Sprog skulle læres? Vi maa her svare: de gamle, Græsk og Latin, og berede os ogsaa strax paa Indvendinger. At vi ved at bibringe dem Kundskab i disse Sprog have til Hensigt efterhaanden at indvie dem i den gamle Verden, have vi allerede sagt. Skal nu Alle lære disse Sprog? Hvorfor ikke, naar man ved Alle forstaaer dem, som ere bestemte til at indtræde i de høiere Klasser af Samfundet? Hvorfor skal Statens civile og geistlige Embedsmænd mere indvies i den soundne Fortids Liv end Krigeren? er ikke vore Staters monarchiske Forfatning ligesaa forskjellig fra hine republikanske, som vore Felttog fra hine? er vel vor kristelige Troe mere den samme som de Gamles hedenske, end alle de andre Punkter i det indre og ydre Liv? Man kan neppe svare Andet end Nei. Og Marsfagen, hvorfor vi fordre denne Lærdom for de fleste umilitaire Embedsmænd, kan efter den hele Underviisnings Indretning ikke allene være, fordi det nye Testament er skrevet paa Græsk og corpus juris paa Latin; men uden Tvivl fordi man har indseet, at den umiddelbar hidrog til Menneskets reenmenneskelige Dannelse. At bevise dette vilde egentlig være at gjenemgaae hele den gamle Litteratur. Vi ere altsaa her nødte til at be-

raabe os paa nogle af de meest udmærkede Mænds Bidnesbyrd om dem selv, at noget af det, der meest har udvidet deres Blik og skaffet dem den interessante Nydelse, var Beskuelsen af denne Verden, hvis Barndom, Manddom og Død de saae. Saaledes at lære at kjende Stater, hvis epitomatiske Historie endog har interesseret Alle, paa ethvert Trin af Kulturen, giver en langt fuldere Mennekeskundskab, en langt lærerigere Dannelse, end blot at betragte vore egne europæiske Stater, som endnu ere langt fra at have naaet deres fulde Maal. Der udfordres vigtigst, for at denne Hensigt skal kunne naaes, at Unglingen, som forlader Skolen, maa være saa meget hjemme i Sprogene, at han med Lethed kan læse deres Skrifter; men dette er uden Tvivl ei heller nogen Uuelighed: det har jo været Tilfældet før, og man har ogsaa i den senere Tid atter begyndt at nærme sig dette Maal. I Latin har man altid anseet det nødvendigt for den Studerende at have temmelig Færdighed, fordi en stor Deel af den lærde Litteratur er affattet i dette Sprog; men der er vel neppe noget Spørgsmaal om, at til Landens Dannelse bidrager Fortrolighed med de græske Skribenter mere end med de latinske. Thi lad ogsaa Romerne som handlende, det vil sige, som politisk Nation have været den meest originale, der nogensinde har eksisteret, hvilket neppe kan nægtes dem, saa høvede de sig dog aldrig i Kunst og Videnskab til noget virkelig Eiendommeligt og Selvständigt; meer eller mindre vare deres Frembringelser heri dog altid græske Planter, som de havde omfat i romersk Jordbund. Der er altsaa ingen Grund til ikke at gjøre alt Mueligt for at bringe Disciplene til samme Dygtighed i det græske Sprog som i det latinske. Vi tale ikke her om at tale Latin eller tale Græsk: det ligger ikke i vor Hensigt med Sprogets Studium, uden forsaavidt det som methodisk Øvelse kunde bidrage til Sikkerhed og Hurtighed, thi vi sigte jo ikke til nogen enkelt Stand, altsaa ikke heller til den lærde; men vi ville kun, at den, som forlader Skolen, skal med samme Lethed kunne læse sin Plato og Homer, hvormed han sædvanlig kan læse Cicero og Virgil. — De levende Sprog bør ikke heller reent forsummes, men saa megen Flid behøve vi ikke at anvende paa dem, som vi stjenke de døde Sprog. Thi først ere de meget lettere, da de høre til vor Verden; dernæst giver Latinen allerede Røglen til den sydlige Sprogstamme og Modermaalet til den nordlige; endelig kunne de hverken saaledes osv Drenge's Kræfter og udvide hans Blik, som de gamle. Naar altsaa Begyndelsesgrundene læres til et Par af de levende Sprog og Udtalen, hvor-

til Alderen netop er beqvemst, saa er det saare let for den modnere Yngling at lære sig det Dvrige, som Stilling eller Lyst kunde fordre, hvilket ikke saa let er Tilfaeldet med de gamle Sprog. — At Drengen maa rigtigt lære at kjende sit Modersmaal, falder af sig selv, og det forekommer mig naturligt og lettest, at han i dette først lærer Sprogbygning i det Hele at kjende, som dog i Hovedpunkterne er den samme overalt. — Sprogstudium kom saaledes med Hensyn til Underviisningstiden til at indtage den vigtigste Plads; men der er heller ikke Noget, der i den Alder bedre passer i alle Henseender, og hvor Læreren kan have saa megen Leilighed til at skjarpe alle Elevens Eener. Eftertanke og Flid udfordrer Sproget selv, og see vi hen til Materien, da beskæftige jo Lærer og Disciple sig med Philosophie, Historie og Poesie.

Vi ville uddanne Mennesket harmonisk; ingen af dets Eener skal tilfidesættes — og Kunsten skulde udelukkes af Opdragelsen? Den bliver det saa ofte. Det er tungt at filosofere over Kunsten, naar man gjerne vilde nyde den, og det maa man jo dog, for at tale dens Sag, hvor dens stille Virkning ikke taler selv. Det gaaer os her, som det gaaer Drengen, der er imellem Eldre, som ikke dele hans Troe og Overbeviisning. Han tør ikke indlade sig med dem, af Frygt for at de skal opdage den Skat, han elsker saa høit: han stoler ikke paa sine Kræfter til at forsvare den mod dem, som vil rive den fra ham; derfor vil han hellere reent skjule den og kun eensom nyde dens Frugt. Dog, Tidens Mand har alt ført Kunstens Gudinde ind i hendes Tempel. Mange have følt salige Dieblikke i hendes hellige Lund, endskjøndt og Mange forvildede sig, som ikke kunde kjende Datteren, fordi de ikke havde kjendt hendes Moder, Naturen — og der staaer kun tilbage at vinke ad de Dvrige, og pege paa hendes Boelig, at de kunne see, den hverken er bygget i Luften eller i en Sump.

Ligesaa lidt som Mennesket kunde bibringes Begreb om Sandhed og Godhed, hvis ikke allerede Følelsen herfor laae i hans Sjæl, ligesaa lidt kunde han faae Idee om det Skjønne, hvis han ikke havde medbragt Eene til at føle dets Indtryk. Sandhed, Godhed og Skjønhed bliver for den forfølgende Forster samme Kraft, der paa forskjellig Maade viser sig. Ideen om Harmonie eller Kjærlighed ligger til Grund for dem alle. For Mennesket paa det høiere Trin, som seer det Maal, hvortil hans Natur kan naae, er den ene af disse Kræfter ikke vigtigere end den anden: jo mere den ene uddannes, desto mere ud-

vikkles ogsaa den anden. De udspringe alle fra Roden i hans Sjæl, ere altsaa af samme Moder, men gaae ud til forskjellige Sider, hvor en forskjellig Natur modtager dem og giver dem derved forskjelligt Udseende: Overensstemmelse, Rigtighed i Forholdene fordrer alle for at skjenke en Gjenstand deres Bifald. Saaledes blive de alle lige værdige til Uddannelse, adle alle lige meget den menneskelige Natur, og der er folgelig ingen Grund til, at det Menneſke, som ſkal indtræde i de Dannedes Klasse, ikke ſkalde udvikle den medfødtæ Sands for Kunſt, ſaa længe Talen, ſom her, blot bliver om en harmoniſk Uddannelse af de menneskelige Evner. Hvorvidt ſiden den ene eller den anden ſkal ſkjenkes meeſt Opmærksomhed, berøer paa den Enkeltes Individualitet. Vil man ſige, at mange Menneſker aldrig ſaae Smag for Kunſten, ſaa gjælder dette i Almindelighed mere om en enkelt Green af ſamme end om alle, og anføres endog Nogle ſom Exempler paa Paafandens fulde Rigtighed, ſaa gjælder det ſamme lige ſaa meget om de andre Sjælens Retninger. Hvor ofte finde vi ikke Menneſker, ſom ſlet ikke kan bringes til nogen Sands for Tænkning? vi kalde dem eenfoldige. At ſige, de have dog Menneſkeforſtand, gjør Intet; thi naar denne kun kan anvendes paa de trivielleſte Ting, kalde vi det ikke Tænkning, paa ſamme Maade ſom vi ikke tillægge ham Smag for Kunſten, ſom heller lugter Nøgelfe end Medicin, og dog er beggeſs Tilſavning ſteet ved Kunſt. Hvor mange Menneſker finde vi ikke ogsaa, hvis Sands for det Vædle og Uædle er særdeles ſump? — Aldfillige Menneſker bringes ikke videre end til at være uſkadelige i Samfundet, og mekaniſk at udføre, hvad der paalægges dem. Paa dem kan ikke tages Henſyn i Udførelſen af den ædlere Opdragelſe; thi de blive paa det lavere Trin i Menneſkemæſſen, hvad udvortes Dragt man end iſerer dem.

Kunſten gjør altsaa Fordring paa at danne Menneſket ligesaa fuldt ſom Videnskaben, og denne Fordring er ogsaa næſten til alle Tider bleven opfyldt. Tegning og Muſik ere beſtandig blevene anvendte, hvor Omſtændighederne tillode det, og ved en nærmere Underſøgelse ſeer man ogsaa let, at diſſe ere de for Ungdommen meeſt paſſende Grene af Kunſten ſom Dannelsesmiddel. Den deler ſig i mange Arter: de, hvorunder de andre ordne ſig, ere de dannende eller plastiſke Kunſter, Muſik og Poefie. — De dannende Kunſter virke gjennem Diet paa vor Phantafie, og Hoveddelene ere Malerie, Billedhuggerkunſten og Bygningskunſten. Naar vi ſee hen til Opdragelſens Maal, at indgive Men-

nefket Interesse for alt Godt og Skjont, som han her i Livet kan træffe paa, uden derfor at ville, at denne Universalitet ogsaa skal træde over i Handlingen, saa at han skulde kunne udføre Alt i ypperste Grad, hvilket jo var en Umuelighed; saa bliver naturligtviis Hensigten mere at danne hans Smag end udvikle hans Virtuositet. Ligesaa lidt som vi ved Drengens Underviisning i Skolen have til Hensigt at danne ham til egentlig Mathematicer, Historiker eller Philolog, ligesaa lidt ville vi gjøre ham til egentlig Architect, Maler eller Billedhugger. Vi ville danne hans Sands for Skjønhed. Hvorledes udføres nu dette? aabenbart ikke ved blot at lade Drengen tegne de lige og krogede Streger efter, som udgjøre de tegnede Figurer, han skal afcopiere: han maa gjøres opmærksom paa, ei allene at hans Figur her og der ikke ligner Originalen, men ogsaa, hvorfor den skal ligne den, hvorfor just denne er den rigtigste og skjønneste. Den smukke Form maa gjøres levende for hans Phantasie, hvor han kjender den almindelige i Forveien, saa at han kan selv atter fremsætte denne paa Papiret. Ved saaledes at lade ham forsøge paa selv at skabe sine Figurer, vil bedst Leiligheden gives til at gjøre ham det Falske og Hæslige indlysende, ligesom ved Kettelsen det Rigtige og Raffre. Da Menneskefiguren naturligtviis meest vil beskæftige ham, maa han lære at læse Sjælen i Legemets Holdning og Ansigtets Udtryk: han maa i hele Grupper i Tegning eller Malerie vænnes til at see det Hele, som Kunstneren har villet udtrykke, det være nu en Begivenhed, en Naturscene eller hvad det vil. Paa denne Maade gjøres ikke allene hans Smag reen, hans Phantasie levende, men ogsaa hans Forstand dannes. Hovorsidt de i denne Døvelse skal drive det i Skolen, er naturligtviis afhængigt af Evner og Omstændigheder; vor nærmeste Hensigt kan naaes endog blot ved Blyant og Kridt. Kan de end ikke bringe det til at bruge Penselen, saa skulde de dog imellem med Læreren, om det var mueligt, betragte et godt Malerie. Her træder Kunsten mere levende frem. — Billedhuggerkunsten staaer i nær Forbindelse med Tegning, og forudsætter denne. Til at fatte dens Frembringelser udføres en større Dannelse, fordi denne ikke kan benytte Lyd og Skygge og Farver. Den kan derfor ikke blive noget almindeligt Dannelsesmiddel i Skolerne, hvor kun Begyndelsesgrundene af Kunsten saavel som af Vidensskaben kan bibringes, og Tegning kan betragtes som det første Skridt hertil. Leilighedsviis at undersøge en Statue med Drengene synes at være det Eneste, der her kan gjøres. — Bygningskunsten eller Architecturen

kan ikke godt en Dreng have nogen Sands for. Til at kunne fatte, hvad der heri er skjønt eller smagløst, horer nødvendig en klar Idee om Bygningens Bestemmelse, der ikke allene skal indrettes til beqvemt Ophold for dem eller det, som deri skal leve eller bevares i en længere eller kortere Tid, men ogsaa i sin Form bære Præget af den Idee, der ligger til Grund for de Væseners Natur og Bestemmelse, som deri skulle være. Dette forudsætter en høj Grad af Dannelse, som kun den udviklede Mand eller det rene Genie kan have. Bygningskunsten maa altsaa ikke sysselsætte os i Skolerne — Da vi her have talt om Tegning, synes det at være det passende Sted at nævne Skrivekunsten. Men da denne ifølge sin Natur mere maa betragtes fra Nyttens og Nødvendighedens Side, og den desuden nu overalt baade med Hensyn til denne og med Hensyn til Smagens Fordringer drives saa meget som mueligt til Skjønkriverie, er herom intet videre at erindre, end at man herved bør vedblive, og at enhver Lærer, som baade i den Tid, Eleven oves i Skrivekunsten, og efterat han har ophørt dermed, enten fordi det ikke behøves længer eller fordi anden nødvendigare Sysselsættelse optager Tiden, skal undersøge de skriftlige Udarbejdelser af ham, som den videnskabelige Underviisning saa ofte gjør nødvendige, bør sørge for, at han ikke ved Skjodesløshed tilintetgjør den Færdighed, han i Skrivning havde opnaaet, men at han tvertimod med Alderen forhoier Tydeligheden, Ordenen og Skjønheden i sin Skrift. At skrive godt er i den senere Alder alt for vigtigt til at man skulde lade ham fordærve sin Haand for at spare ham nogle Minuter, saa meget mere, som man i intet Stykke burde nogenfinde tillade Drengen at udføre sit Arbejde maadeligt.

Vi træde over til Musikken. Den virker ganske anderledes paa Mennesket end Maleriet. Dette trænger gjennem Diet umiddelbart til Phantasten; hiin gjennem Dret til Følelsen; de fleste Mennesker gribes langt stærkere af Musikken end af Maleriet, og den er ogsaa mere sandfelig end dette. Alt, hvad vi skal nyde, skal vi dog egentlig føle; i Følelsen har Livet jo hjemme; man siger ogsaa derfor: jeg føler mig glad, føler mig bedrøvet. Hvad der altsaa umiddelbart virker paa denne, maa virke stærkere, end naar det først skal gaae igjennem andre Veie. Hvor meget Musik ogsaa virker paa Stemmningen, vide vi alle, naar vi blot betænke, hvor let det i Almindelighed er at faae Fødderne paa Mennesker i Bevægelse, naar en munter Dandsmusik spilles, hvor ofte en følelsesfuld Sang kan lokke Taarerne i Øinene paa Tilhørerne. Sjælden vil et Malerie af et

Bal eller en Affkeds-scene gjøre den Virkning. — Hvorledes virke vi nu paa Menneskene ved den videnskabelige Underviisning? ved historisk at føre dem i Selskab med adle og store Mennesker, ved paa den tænkende Wei at vise dem det Edle og Store, som Mennesket kan udføre, for at de i enkelte Dieblikke skulle føle sig lykkelige ved Tanken om et saadant Liv. Thi før Forestillingen eller Tanken har virket paa Følelsen, kan den dog ikke blive Noget af mig selv, blive et Træk i min Karakter. Musikken gjør det samme, den rører ogsaa i enkelte Dieblikke min Følelse ved sin Harmonie, og vænner mig saaledes til at attraae det Harmoniske. Her see vi altsaa det Sande i den gamle Paastand, at Musikken forædler Mennesket. At mange udmærkede Musikere ere forfaldne til en eller anden Lajt, er ingen gyldig Indvending. See vi ikke det samme blandt Videnskabsmand? og er det ikke for en stor Deel fordi mange af Kunstens Dyrkere have haft en forson: Opdragelse, have eensidigen faaet denne Eone uddannet? og see vi hen paa Massen, saa finde vi dog i Almindelighed, at Musikkens Sønner have været gode, hjærtlige Mennesker, og allene dette er nok for os; thi vor Opdragelse agter jo ikke ene at gaae ud paa at give dem Smag for Musik. Desuden, vi gaae ikke ud fra den Forudsætning, at Mennesket er i Verden for at være et Trældyr, og hvor mange Mennesker glæder ikke Tonekunstneren? Dog, tale om den rige Nydelse, som Musikken og overalt Kunsten yder Mennesket i selve Dieblicket, kan jeg ikke. De, som ikke føle den, maae kun philosophisk gjøres opmærksomme paa dens Forhold til den menneskelige Natur og dennes andre Ytringer, og de, som virkelig føle Virkningen, kunne ikke udholde at høre deducere, hvad de i Forveien vide med fuldeste Overbeviisning, og de behøve ikke at overtales til at anvende Musikken som Dannelsesmiddel for deres Børn. — Den egentligste Musik er Sang: det er den naturligste, og som den kommer fra vor Art, trænger den ogsaa dybere til Sjælen. Men fordi vi ansee Sungen for det Væsentligste, nægte vi derfor ikke, at ogsaa Instrumentalmusikken kan virke stærkt paa det menneskelige Gemyt, og besidder desuden en Afveksling og naaer en Færdighed i Udøvelsen, som ved Stemmen ikke er Tilfældet. Baade som Accompanement til Sungen og som selvstændig Musik maa den altsaa drives. — At Drengene bør muscere betragte vi altsaa som afgjort: Følelsen kan ligesaa godt øves og dannes som Phantasten og Fornuften. Men hvorvidt bør Skolen befatte sig dermed? Her er den dobbelte Grund, som i Almindelighed taler for Skoler, Besparelsen og Sam-

lingen. At Drengene lære at musicere er i denne Tid meget almindeligt, naar vi betragte det som en Sag, der kun skal falde i Enkeltes Lod, men ikke almindeligt, naar vi ønske, at alle eller Pluraliteten kunde tage Deel heri. Slig Underviisning er ogsaa altfor kostbar til at Folk i Almindelighed kan skaffe deres Børn den. Hvor Udgiften blev mange Gange mindre, som Tilfældet er i en Skole, kunde alle, som ønskede det, tage Deel deri. Den anden Fordeel ligger i Samlingen, som ikke allene i Almindelighed forebygger Sjælsomhed, vækker Kappelyst og dræber Indbildsel, men som især ved Sangunderviisning vilde gavne: mange Stemmer ere behageligere end een, især naar denne ikke er af en sjelden udmærket Natur, og de forskellige Stemmer kunde her faae Anledning til at ordne sig blandt hverandre. At der udfordredes en Lærer, som ikke allene havde Færdighed, men ogsaa Smag og ægte Koeselse for Musik, er naturligt, og at kunne øve flere Mennesker paa een Gang, maa ligesaa lidt være en Umuelighed her, som det er det i Paris eller Berlin. — Om ogsaa Instrumentalmusik i Skolen skulde anvendes, er et Spørgsmaal, som neppe kan benægtes, men som beroer saa meget paa Omstændighederne, at disse maatte bringes med i Beregning; før det egentlig kan bekræftes. — Men udkaaste en Plan til Musikkens rigtige Bibringelse i en Skole, maae vi overlade til den, som med Kjærlighed for den tillige forbinder Kundskab i den og Erfaring i at informere.

Skal nu alle Disciplene tage Deel i Musik og Tegning? Nei. Her i det mindste hvor det endnu er mueligt, skulde Lærer og Elever fritages for den Qual at lære og læres, hvad disse hverken kan eller vil fatte. Hvor ofte ønskede ikke Skolen, at mangen Discipel vilde forlade den Plads, han indtager, fordi han aldrig kan blive andet end i den subordinerede Klasse blandt Menneskene, eller og fordi han er blandt dem, hvoraf der gives mange, som meget godt dannes i Livet, men ikke paa den videnskabelige Veie. Saaledes i Kunsten. Lad her den, som paa ingen Maade lader sig noget bibringe, blive borte. Men hvor Evne eller Lyst findes, der gjøre man Forsøget: blive de ikke Kunstnere, kunne de dog vinde Kunsten kjær, og vor Hensigt er naaet. Ulyst hos en Dreng kan egentlig ikke være nogen bestemmende Grund for Læreren: denne ligger tit i en Dorskhed eller andre Omstændigheder, som kunne hæves. — Hvad Tiden angaaer, som denne Underviisning vilde medtage, henholde vi os til hvad der er sagt i Anledning af Legemsøvelserne.

Deklamation har undertiden været brugt i Skoler. Men den synes ei at burde anvendes, ikke alene fordi Affectation saa let bliver en Følge deraf, men og fordi en rigtig Deklamation ikke kan være borte hos den, hvis Stemme er behagelig og boielig, og som forstaaer, hvad han læser, føler det og kan sætte sig ind i den Læseses Stilling. Elementerne til Deklamation søger man at bibringe i Skolen, og mere skal i den Alder ikke gives. Musikken danner Stemmen; at forstaae hvad de læse og at læse ordentligt op vannes de til, og Resten giver den modnere Alder og eget Studium.

Poesie vilde naturligviis være en Latterlighed at lære Drengene, naar derved skulde forstaaes at lære dem at gjøre Vers, og end mere komik, naar man vilde lære dem at blive Digter. Hvad der af Metrikken horer til Sprogunderviisning, siges dem, og Smag for Poesien gives bedst ved en naturlig Uddannelse af Lærerne og ved at forandle Karakteren. Det er ikke med Digtetkunsten som med de andre Kunster, der i sandelig Dragt fremføre deres Ideer.—Her skeer det ved at benævne Sjensstanden, og Benævnelsen kjender jeg jo med Sproget. At gjøre opmærksom paa det Skønne i Poesien skeer ved Sprogunderviisningen, saa vidt den Alder kan modtage det, og egen Læsning hjemme, som altid finder Sted, danner her langt friere, naar Eleverne have den Tillid og Fortrolighed til Læreren, at de tør tale med ham engang imellem om hvad de have læst.

Saaledes udviklet, saaledes dannet, forlader Ynglingen Skolen og gaaer ud i Verden. Han seer sig omkring i det brogede Liv, nyder og henrives, lærer og forvildes, bygger Planer og forkaster dem, samler sig atter og fæster endelig Diet paa det Punkt i Staten, hvorfra han føler sig kraftigst og ivrigst at kunne virke til Selskabets store Maal. Idealt seer han sin tilkommende Virkekreds, stærk føler han sig til at opfylde dens store Fordringer, og skaber i Phantasien omkring sig en Samling, som han danner til at worde dygtige og gode og lykkelige, i det hans egen Kraft vækker Liv og Styrke hos dem, som skulde arbejde med ham: det er nogle af de skønneste Dieblikke i hans Liv. Men han seer, at Meget mangler ham, og han anstrænger nu sine Kræfter for at naae

det: med Begjærlighed indsamler han sig Kundskaber, med Sindighed eftertænker han sine Erfaringer, ved flittig Øvelse skaffer han sig Hærdighed. Da træder han ind som Borger for at arbejde til det Maa! han satte sig. Ofte vil han vorde standset, ofte ville Omstændighederne forandre hans Planer; men Ondskabens og Udselhedens Snarer kunne ikke hilde hans Fod, thi Velslystens og Forsængelighedens Tillokkelser svækkede og snørede ikke hans Hjerte. Han har lært at elske Menneskene, han har følt sin Lykke i at arbejde paa deres Vel, og i Nødens Stund vender han med Tillid og Fromhed sit Blik mod Himlen, seer den Krone, som Kristus har bestemt de Gode, og Christi hele Liv ligger da atter udslaaet for hans Øie.

over Examinationens Gang ved den offentlige Examen

Mandag den 28de Septbr.

9-11	Latin	1	Latinclasse A.
9-11	Religion	6	Latinclasse
11-1	Religion	1	Latinclasse B.
11-1	Dan ^f	3	Handelsclasse
3-5	Græsk	2	Latinclasse
3-5	Engelsk	2	Handelsclasse
3-5	Regning	5	Latinclasse
5-7	Naturhistorie	1	Handelsclasse
5-7	Lydsk	4	Handelsclasse.

Tirsdag den 29de Septbr.

9-11	Franſk	3	Handelsclasse
9-12	Latin	3	Latinclasse
11-1	Religion	5	Latinclasse
12-1	Franſk	6	Latinclasse
3-5	Mathematik	2	Latinclasse
3-5	Regning	4	Handelsclasse
3-6	Latin	4	Latinclasse
5-7	Lydsk	2	Handelsclasse
5-7	Franſk	5	Latinclasse.

Onsdag den 30de Septbr.

9-11	Franſk	1	Handelsclasse
9-11	Religion	2	Handelsclasse
11-1	Mathematik	3	Handelsclasse
11-1	Franſk	4	Handelsclasse
3-5	Religion	3	Latinclasse
3-5	Regning	4	Latinclasse
3-6	Mathematik	1	Latinclasse A og B.
5-7	Electra	1	Latinclasse A.
6-7	Franſk	1	Latinclasse B.

Torsdag den 1ste October.

9-11	Franſk	2	Latinclasse
9-11	Religion	4	Latinclasse
9-11	Regning	Forberedelsesclasse	
11-1	Mathematik	1	Handelsclasse
11-1	Engelsk	3	Handelsclasse
3-5	Latin	1	Latinclasse B.
5-7	Naturhistorie	2	Handelsclasse
5-7	Lydsk	4 og 5	Latinclasse.

Freitag den 2den October.

9-11	Hift. og Geogr.	2	Latinclasse
9-11	Danſk	Forberedelsesclasse	
11-1	Mathematik	2	Handelsclasse
11-1	Religion	4	Handelsclasse
3-5	Religion	1	Latinclasse A.
3-5	Regning	1	Handelsclasse
3-5	Hift. og Geogr.	3	Handelsclasse
5-7	Mathematik	3	Latinclasse
5-7	Danſk	6	Latinclasse.

Lørdag den 3die October.

9-11	Hift. og Geogr.	4	Latinclasse
9-11	Hift. og Geogr.	4	Handelsclasse
11-1	Engelsk	1	Handelsclasse
11-1	Lydsk	6	Latinclasse
3-5	Græsk	3	Latinclasse
3-5	Hift. og Geogr.	5	Latinclasse
3-5	Regning	3	Handelsclasse
5-7	Hebraisk	1	Latinclasse A og B
5-7	Danſk	2	Handelsclasse.

Sil at blive denne Examen, som holdes i Klareboderne No. paa 1ste Sal, indb

i i September og October 1818 i Borgerdydskolen.

Mandag den 5te October.

9-11	Hist. og Geogr.	1	Handelsclasse A.
9-11	Geographie		Forberedelsesclasse
11-1	Geographie	6	Latinclasse
11-2	Latin	2	Latinclasse
3-5	Tydsf og Fransf	3	Latinclasse
3-5	Regning	2	Handelsclasse
5-7	Græff	1	Latinclasse A.
5-7	Dansf	4	Handelsclasse.

Tirsdag den 6te October.

9-11	Tydsf	3	Handelsclasse
9-12	Latin	5	Latinclasse
11-1	Tydsf	1	Handelsclasse
12-1	Fransf	1	Latinclasse A.
3-5	Tydsf	1	Latinclasse A. og B.
3-6	Latin	6	Latinclasse
5-7	Græff	1	Latinclasse. - R
5-7	Fransf.	4	Latinclasse.

Onsdag den 7de October.

9-11	Religion	1	Handelsclasse
9-11	Hist. og Geogr.	3	Latinclasse
11-1	Fransf	2	Handelsclasse
11-1	Tydsf		Forberedelsesclasse
3-5	Tydsf	2	Latinclasse
3-5	Religion	3	Handelsclasse
3-5	Regning	5	Latinclasse
5-7	Bogholderie	1	Handelsclasse
5-7	Græff	4	Latinclasse.

Torsdag den 8de October.

9-11	Hist. og Geogr.	1	Latinclasse B.
9-11	Hist. og Geogr.	2	Handelsclasse
11-1	Hist. og Geogr.	1	Latinclasse A.
11-1	Religion	2	Latinclasse.

De skriftlige Udarbejdelser foretages i følgende Orden:

Den 28de September.

3-6	Latinsk Stiil	1	Classe A. og B.
-----	---------------	---	-----------------

Den 29de September.

3-5	Latinsk Stiil	5	Classe
3-6	Engelsk Stiil	1	Handelsclasse.

Den 30te September.

9-12	Latinsk Stiil	2 og 3	Classe
3-5	Tydsf Stiil	1 og 2	Handelsclasse

Den 1ste October.

3-6	Dansf	2 og 3	Latinclasse.
-----	-------	--------	--------------

Den 2den October.

9-12	Dansf	1	Handelsclasse
9-12	Latinsk Stiil	4	Latinclasse
5-7	Dansf	2	Handelsclasse
3-6	Dansf	5	Latinclasse.

Den 3die October.

9-12	Dansf	1	Latinclasse A. B.
3-6	Dansf	4	Latinclasse.

Den 5te October.

9-12	Dansf	3	Handelsclasse
3-6	Fransf Stiil	1	Handelsclasse.

Den 7de October.

9-12	Religion	1	Latinclasse A. B.
------	----------	---	-------------------

gives herved ærbødigst Disciplenes Fædre og Foresatte, samt andre Skolens Belyndere.

M. Nielsen.